

**SOPRONI
EGYETEM** |

LÁMFALUSSY SÁNDOR
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI
KAR

A TERMELÉSI FÜGGVÉNYEKTŐL AZ OKOS GAZDÁLKODÁSIG

JUBILEUMI TANULMÁNYKÖTET I.

A TERMELÉSI FÜGGVÉNYEKTŐL AZ OKOS GAZDÁLKODÁSIG

JUBILEUMI TANULMÁNYKÖTET I.

Szerkesztette:

Obádovics Csilla,

Széles Zsuzsanna

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

SOPRON, 2022

Ünnepi tanulmánykötet Székely Csaba professzor 75. születésnapja tiszteletére

A kötet megjelenését „A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány” támogatta.

Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábián Attila
a Soproni Egyetem rektora

Szerkesztette:
Prof. Dr. Obádovics Csilla,
Prof. Dr. Széles Zsuzsanna

Tördelőszerkesztő: Takács Eszter

Borítóterv: Zsidy Emese

ISBN 978-963-334-427-9 (nyomtatott)

ISBN 978-963-334-428-6 (pdf)

DOI: 10.35511/978-963-334-428-6

Nyomdai munkálatok: Lővér-Print Nyomdaipari Kft. (Sopron, Ady Endre út 5.)

Felelős vezető: Szabó Árpád

© Soproni Egyetem Kiadó
Sopron, 2022 – Minden jog fenntartva.

TARTALOM

Székely Csaba és Kulcsár László 75. születésnapjára.....	3
Előszó – Székely Csaba 75 éves.....	5
Foreword – Csaba Székely is 75 years old.....	8
Vorwort – Csaba Székely ist 75 Jahre alt.....	11
Székely Csaba professzor tudományos munkásságának szerepe a magyar agrárközgazdaság tudományi gondolkodás fejlődésében <i>Place and role of academic work of Professor Csaba Székely in development of Hungarian agricultural economics science</i> Lakner Zoltán.....	15
A (mezőgazdasági) üzem fogalmának kialakulása, a tartalom változása <i>How has the concept of a farm changed? – in the nomenclature</i> Takácsné György Katalin.....	32
Egy régi idea új köntösben – gondolatok a megosztáson alapuló gazdaság gyakorlati tapasztalatairól Magyarországon <i>An old idea in a new form – thoughts on the practical experience of the sharing economy in Hungary</i> Takács István.....	52
Zöldség-gyümölcs fogyasztás Covid-19 világjárvány idején <i>Fruit and vegetable consumption during the Covid-19 pandemic</i> Szabó Imola – Lehota Zsuzsanna – Lehota József.....	85
A soproni KKV-szektor innovációs tevékenységének vizsgálata <i>Examining the Innovation Activities of the SME Sector in Sopron</i> Keresztes Gábor – Gombás Vivien.....	97
Saving Intentions and Behaviour of International University Students Zsuzsanna Széles – Zoltán Szabó.....	120
A felsőoktatás és a vállalkozói ökoszisztéma szerepe a hallgatók vállalkozói attitűdjének kialakításában <i>The Role of Higher Education and the Entrepreneurial Ecosystem in Shaping the Entrepreneurial Attitudes of Students</i> Dunay Anna – Illés Bálint Csaba.....	140
Concept for the harmony of mobility, economy and environment Markus Mau – Nicole Mau.....	158

**Auswirkungen von moderner Innenarchitektur in öffentlichen
Bürogebäuden auf die Arbeitszufriedenheit**

***Effects of Modern Interior Design in Public Office Buildings on Job
Satisfaction***

Bernhard F. Seyr – Mariska van der Giessen – Vincent Pijnenburg..... 176

**Bitcoin – An empirical analysis on the investment and payment
abilities of the cryptocurrency**

Serkan Akbay – Clemens Jäger – Elmar Schmitz – Tina Jäger 193

Szerzők/Authors.....**219**

**A felsőoktatás és a vállalkozói ökoszisztéma szerepe a
hallgatók vállalkozói attitűdjének kialakításában**
*The Role of Higher Education and the Entrepreneurial
Ecosystem in Shaping the Entrepreneurial Attitudes of
Students*

Dunay Anna¹ – Illés Bálint Csaba²

Absztrakt

A vállalkozásfejlesztés világszerte a gazdasági fejlődés egyik építőeleme, a vállalkozói attitűdök felmérése, a vállalkozóvá válás fejlesztése pedig az oktatási rendszer – ezen belül elsősorban a felsőoktatás – egyik kiemelt fontosságú feladata. Tanulmányunk célja összefoglalást nyújtani az elmúlt évek során végzett, az egyetemi hallgatók vállalkozói attitűdjeinek feltárására irányuló kutatásaink eredményeiről, valamint arról, hogy milyen modellt követünk a vállalkozáshoz kapcsolódó ismeretek oktatása során.

Vizsgálataink alapjául a visegrádi országokkal (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) közösen végzett kutatás eredményei szolgálnak.

A négy közép-kelet-európai országban végzett kérdőíves kutatás fő célja az egyetemi hallgatók pénzügyi-gazdasági tudatosságának feltérképezése mellett a vállalkozói léthez kapcsolódó ismeretek és motivációk felmérése volt. Kutatási eredményeinket, a vizsgálatok tapasztalatait folyamatosan beillesztettük egyetemi képzéseink tananyagaiba, és megfogalmazódott az igény egy hatékonyabb, gyakorlatorientáltabb vállalkozás-oktatási modell iránt, hiszen a jövőbeli vállalkozóknak az általános menedzsment ismereteken túl az önálló döntéshozatalra, tervezésre, kommunikációra, stressz- és kockázatkezelésre, a változó környezet-hez alkalmazkodó üzleti modellek kialakítására való képességekkel kell rendelkezniük.

¹ Prof. Dr. habil. Dunay Anna a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (korábban Szent István Egyetem) egyetemi tanára, a Gazdálkodás- és Regionális Tudományi Doktori Iskola tisztagja, témavezetője és oktatója.

² Prof. Dr. habil. Illés Bálint Csaba 2005 óta a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (korábban Szent István Egyetem) egyetemi tanára. A Gazdálkodás- és Regionális Tudományi Doktori Iskola tisztagja, a gazdálkodás- és szervezéstudományi tudományági program vezetője, témavezetője és oktatója.

Abstract

Entrepreneurship is one of the main building blocks of economic development all over the world. Exploring the entrepreneurial attitudes of the young generation and improving their knowledge in entrepreneurship is one of the key tasks of the education system, especially of higher education. The aim of our study is to provide a summary of the results of our research conducted for exploring the entrepreneurial attitudes of university students and to summarize the updated model we follow in the education at business-type courses.

Our research is based on the results of research with the Visegrad countries (Czech Republic, Poland, Hungary, and Slovakia).

The goal of the questionnaire survey which was conducted in the four CEE countries was to explore the economic awareness, entrepreneurial attitudes, motivations, and knowledge of university students in entrepreneurial topics. The results and experiences of the research were successfully implemented into the curricula of our different management-related subjects and a new educational model was formulated which is more efficient and practice-oriented than traditional teaching models. The importance of this model lies in that besides general management knowledge, future entrepreneurs will need special skills in decision-making, planning, communication, stress and crisis management, and flexible business concept formulation.

Bevezetés, a kutatás háttere

A fiatal korosztály vállalkozási hajlandóságának valamint a vállalkozói lét főbb kérdéseinek áttekintése napjaink egyik fontos kutatási témája, melyet jelentős számú szakirodalmi forrás alapján tekinthetünk át. A vállalkozások, a vállalkozói szféra jelenléte a gazdasági fejlődés egyik alapvető tartópillére. Számtalan definíciója létezik, a klasszikus megfogalmazásoktól kezdve a bonyolultabb, többféle megközelítés által árnyalt modern korunk folyamatait tükröző meghatározásokig. A vállalkozások létrejötte (és működése) egy olyan dinamikus folyamat, ahol a fő cél a kettős értékteremtés, azaz a vállalkozó értéket állít elő, melynek eredményeképpen létrejövő pénzben kifejezhető (profit) eredményt és személyes megelégedettséget nyújtó jutalmat (sikert) szeretne elérni.

Világszerte jellemző, hogy a nemzetgazdaság nem lenne képes működni mikro, kis és közepes méretű vállalkozások nélkül. Vállalkozások folyamatosan születnek és szűnnek meg, hogy ki marad állva, ki lesz si-

keres, ki tud növekedni azt a piaci lehetőségek, a tevékenység helyes felmérése, a vállalkozás megfelelő menedzselése, valamint a változó környezethez igazodó értékteremtő folyamatok kombinációja határoz meg. A vállalkozások indítási okai többfélék lehetnek, vállalkozóvá válni a felnőtt élet bármely szakaszában lehet, a vállalkozóvá válás motivációi valamint a vállalkozói attitűd is változhat az idő múlásával, a tapasztalatok és tudás megszerzésével.

A vállalkozói életforma klasszikus irodalma szerint a motiváció, a versengés, az önmegvalósító-képesség, a kihívások keresése és a kockázatviselés képessége mellett a kreativitás, az innovatív megoldások iránti igény jellemzi a vállalkozókat. Schumpeter (1989) szerint a vállalkozó erőteljesen motivált személy, aki képes kézben tartani a sorsát, életeleme a versengés és győzelem, elsődleges célja kreatív módon új értéket előállítani. Drucker (2006) a vállalkozók főbb jellemzői közé sorolja az önmegvalósítás iránti igényt, a szabadságvágyat, az önkontrollt és kihívások folyamatos keresését. Hisrich (1990) a vállalkozás indítása és működése során vállalja a felmerülő pénzügyi, pszichikai és szociális kockázatot emeli ki, amelyek kezeléséhez a menedzsment ismeretek mellett speciális vállalkozói készségek is szükségesek.

A vállalkozási folyamat során kiemelkedő szerepet kap a szervezet kialakítása, azaz a vállalkozói csapat megteremtése és irányítása (Carree–Thurik, 2003; Kuratko, 2003), a lehetőségek beazonosítását követő koncepcióalkotás, tervezés, erőforrás allokáció képessége (Kuratko–Hodgetts, 2004; Vecsenyi–Pethő, 2017). Drucker (2006) kiemelte a vállalkozások sokszínűségét, amely nemcsak a működési területük és tevékenységeik tekintetében mutat jelentős eltéréseket, hanem általános jellemzőikben, komplexitásukban és fejlődési potenciáljuk szerint is. Alapvető különbségre hívja fel a figyelmet Aulet és Murray (2013) a „hagyományos” kis- és középvállalkozások és az innováció-vezérelt vállalkozások között: a két fő típus teljesen eltérő növekedési potenciállal, ezáltal eltérő üzleti modellel rendelkezik. Napjaink információigényes és felgyorsult világa hozta létre az e-vállalkozások speciális jellemzőit (Matlay, 2004; Carrier–Raymond, 2004), míg ezektől jellegükben és működési környezetükben teljességgel eltérő vidéki vállalkozások is életképesek és versenyképesek lehetnek saját környezetükben (Katekhaye–Magda–Meyer, 2019).

A fiatal (pályakezdés előtt álló) korosztály vállalkozói életformáról formált véleményét a vállalkozói életpályára való felkészültségüket több hazai és nemzetközi kutatócsoport, kutatóintézet, kutatási program is felmérte, többek között Otter (1991), Veciana, Aponte és Urbano (2005),

Szerb és Márkus (2007), Nabi és Holden (2008), Sieger, Fueglistaller és Zellweger (2011), Gibcus et al. (2012), Farkas és S. Gubik (2013), S. Gubik (2014), Imreh-Tóth (2014), Acs, Autio és Szerb (2014), Tomski (2014), Dunay et al. (2015), Dunay, Vinogradov és Illés (2017), Szerb és Trumbull (2015). Az eredmények arra utalnak, hogy a felmért korosztályok érdeklődnek a vállalkozások iránt, nyitottak a vállalkozói életforma felé, ami a vállalkozási ismeretek korszerű oktatásának szükségességére és jelentőségére irányítja a figyelmet, hiszen a vállalkozóvá váláshoz, a vállalkozási folyamat megkezdéséhez a megfelelő attitűd és motivációk mellett a pénzügyi, tervezési, szervezési és irányítási ismeretek, viselkedési formák ismerete valamint speciális vállalkozói készségek megléte is szükséges. Ezt a tudást különféle oktatási programok, tréningek keretében lehet elsajátítani (Bird, 1998; Audet, 2000).

Egyetemi hallgatók vállalkozói attitűdjei – egy nemzetközi kutatás tapasztalatai

A négy ország összefogásával indított kutatásunk alapvető célja a pénzügyi tudatosság és a vállalkozói attitűdök felmérése volt, az egyetemi hallgatók korosztályában. Egyetemi oktatóként tudjuk, hogy a végzett hallgatók számára – bármely szakon is végeznek – több lehetőség is elérhető: például elhelyezkedhetnek állami szerveknél, a versenyszférában hazai vagy multinacionális vállalatoknál, a nonprofit szférában, vállalkozást indíthatnak, külföldön vállalkozhatnak munkát stb. Az oktatás feladata az, hogy mindezekre felkészítse a hallgatókat, olyan tudást és készségeket átadva, hogy a többféle lehetőség mindegyikét választhatásuk igényeik és lehetőségeik szerint.

A kutatást a visegrádi országok négy egyeteme közösen végezte, az együttműködő partnerek a katowicei Uniwersytet Śląski (Lengyelország), az olomouc-i Univerzita Palackého (Csehország), a nyitrai Univerzita Konštantína Filozofa (Szlovákia) és a gödöllői Szent István Egyetem (Magyarország) voltak.

A kutatás fő célja az volt, hogy felmérjük milyen vállalkozói motivációkkal rendelkezik az a korosztály, amely a felsőoktatási intézmények különböző képzésein (üzleti jellegű és nem üzleti jellegű szakjain) tanul, és a munkaerőpiacra kilépve az alkalmazotti szféra helyett a vállalkozói életformát is választhatja. Mindemellett központi cél volt az is, hogy az

igényeket és az attitűdöket megismerve olyan oktatási anyagokat, olyan gyakorlati életre felkészítő módszereket tudjunk kialakítani, amely testre szabható a különböző képzesek területeire, és olyan naprakész szaktudást adjon, amely a vállalkozást indítani kívánók számára bármely formában illetve szektorban tervezik a működést (Dunay, 2019).

A kutatás kiinduló koncepciója szerint a gazdasági és pénzügyi tudatosság, a vállalkozói motivációk többféle összetevő alapján vizsgálhatóak, így az egyéni értékrend, a gazdasági ismeretek, a fogyasztási, megtakarítási szokások mellett a munkalehetőségekhez való hozzáállást (melynek egyik fő összetevője az önálló munkavégzés, a vállalkozói attitűd és motiváció vizsgálata) vizsgáltuk kérdőíves módszerrel, az egyetemi hallgatók körében.

A kutatás során mind a négy országban ugyanazt a kérdőívet alkalmaztuk (az adott ország anyanyelvén), értékelhető mintaszám mind egyik országban 400, vagy közel 400 fő volt. A kutatásban alap- és mesterszakos, nappali és levelező tagozatos hallgatók is részt vettek, így a már aktív munkavállaló korosztály véleménye is szerepelt a vizsgálatban. A hallgatók több tudományterületet képviseltek az egyetemek széleskörű képzési területeinek köszönhetően (1. táblázat).

1. táblázat: A minta megoszlása képzési terület szerint (%)

Képzési terület	Cseh-ország	Lengyel-ország	Magyar-ország	Szlovákia
Műszaki / agrár / egészségügyi	37,7	24,7	29,3	25,3
Üzleti / gazdasági	22,8	26,8	47,0	20,7
Társadalomtudomány / szociológia	21,0	27,0	19,0	29,5
Tanári / művészeti	18,5	21,5	4,7	24,5

Forrás: Saját kutatás eredményei

A vállalkozások sikerességéhez alapvetően hozzájárulnak a külső környezet (makro- és mikrokörnyezet) tényezői és szereplői, így ennek ismeretét, a környezet szerepéről alkotott véleményt is felmértük. Mivel a kelet-közép-európai országok történelmi öröksége hasonló volt, ez hasonló körülményeket alakított ki, hiszen a vállalkozói életforma csak a rendszerváltozás után alakulhatott ki ismét. A rendszerváltozást majd az EU-csatlakozást a négy ország némileg eltérő gazdasági helyzetben élte meg, az azóta eltelt években eltérő gazdasági fejlődési szakaszokon át fejlődtek, amelyet belső (belpolitikai) és külső (gazdasági válságok) hatások

befolyásoltak. Azonosságként azonban kiemelhető, hogy mind a négy országra jellemző a mikro- és kisvállalkozások nemzetközi piacra való kilépésének nehézsége valamint a fiatal és idősebb korosztályok munkához, munkakörülményekhez és a vállalkozói létehez kapcsolódó véleményének jelentős különbsége (Illés–Dunay–Jelonek, 2015; Swadzba–Cekiara, 2015; Zozulak–Zozulaková, 2015; Strbová–Zozulaková, 2017).

A kutatási kérdőív egyik kérdése a vállalkozások fejlődésének lehetőségeire vonatkozott, nevezetesen, hogyan ítélik meg a válaszadók a vállalkozások környezetét, jelenlegi helyzetét, fejlődési lehetőségeit a saját országukban. A válaszadók véleményét ismerteti a 2. táblázat, amelyből kitűnik, hogy a hallgatók egy része nem tartja megfelelőnek illetve ideálisnak a vállalkozások működésének környezetét, feltételeit.

2. táblázat: A válaszadók véleménye a vállalkozások környezetéről, gazdasági helyzetéről, fejlődési lehetőségeiről a saját országukban (%)

	Csehország (n=400)	Lengyel- ország (n=400)	Magyar- ország (n=369)	Szlovákia (n=387)
<i>Határozottan jó</i>	1,3	1,3	1,4	0,8
<i>Inkább jó</i>	27,8	32,3	24,4	10,3
<i>Inkább rossz</i>	50,5	37,5	51,2	61,2
<i>Határozottan rossz</i>	5,5	15,0	14,4	17,6
<i>Nem tudom megítélni</i>	15,1	14,0	8,7	10,1

Forrás: Saját kutatás eredményei

A lengyel hallgatók voltak a leginkább optimistának tekinthetők a többi ország hallgatóihoz képest, hiszen 33,6%-uk ítéli meg a gazdasági és fejlődési lehetőségeket nagyon jónak vagy inkább jónak. Ennek ellentétjéül találjuk a szlovák hallgatók véleményét, ahol a két pozitív kategóriát a válaszadók mindössze 11,1%-a jelölte meg.

A vállalkozóvá válás egyik fontos háttérül szolgál a család, illetve a családi tradíció. A kérdőív vonatkozó kérdésében a közeli családtagok (nagyapák, szülők, testvérek) vállalkozói múltjára kérdeztünk rá, és alapvetően hasonló eredményeket kaptunk mind a négy országban (3. táblázat).

3. táblázat: Vállalkozói tevékenység / családi vállalkozás a családban (%)

	Csehország (n=400)	Lengyelország (n=400)	Magyarország (n=369)	Szlovákia (n=387)
Igen	47,8	51,8	55,8	40,6
Nem	48,8	48,3	43,6	58,9
Nincs válasz	3,5	0,0	0,6	0,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Saját kutatás eredményei

A magyar válaszadók válaszoltak legnagyobb arányban igennel (55,8%), a legalacsonyabb arány a szlovák hallgatók válaszai között volt tapasztalható (40,6%).

Azt is megvizsgáltuk, hogy találhatók-e összefüggés a jelenlegi gazdasági helyzet megítélése és a hallgatók családi vállalkozói háttéré között, de a rendelkezésre álló adatok nem jeleztek szignifikáns összefüggéseket a két kérdéscsoport között.

A kutatás egyik fontos kérdése volt a vállalkozói motivációk, attitűdök feltérképezése, azaz annak feltárása, hogy hogyan viszonyulnak a hallgatók a vállalkozói léthez, tervezik-e vállalkozás indítását a közeli vagy távolabbi jövőben. A válaszadóknak itt csak egyetlen választ lehetett megjelölniük.

A legnagyobb arányban a lengyel hallgatók jelezték, hogy vállalkozás indítását tervezik (43,5%), ez az arány a szlovák hallgatók esetében 28,9%, míg a magyarok esetében 27,1% volt. A legalacsonyabb eredményt a cseh hallgatóknál találjuk, mindössze 19,3%-uk tervezi önálló vállalkozás indítását a jövőben.

A szlovák hallgatók 4,1%-ának vannak konkrét tapasztalatai, azaz már indítottak saját vállalkozást. A cseh és magyar hallgatók 3,5-3,5%-a rendelkezik hasonló előzetes tapasztalattal, míg a lengyel hallgatók esetében ez az arány mindössze 1,5%. Negatív tapasztalattal a lengyelek 2,8%-a, a magyarok 1,9%-a a szlovákok 1,3%-a a cseheknek 0,3%-a bír, ők már próbálták a vállalkozó létet és nem kívánnak újra vállalkozást alapítani (4. táblázat).

Az eltérő értékeket több tényező is befolyásolhatja, hiszen ugyan egyetemi hallgató korosztályról van szó, de a hallgatók nemcsak a nappali, de a levelezős/esti képzéseket is képviselték, így a korosztályok összetétele változó volt.

4. táblázat: A válaszadók véleménye vállalkozás indításáról (%)

	Csehország (n=400)	Lengyel- ország (n=400)	Magyar- ország (n=369)	Szlovákia (n=387)
<i>Már jelenleg is vállalkozó vagyok / vállalkozásom van</i>	3,5	1,5	3,5	4,1
<i>Hamarosan vállalkozást szeretnék indítani</i>	8,3	4,0	7,3	5,2
<i>A jövőben vállalkozás indítását tervezem</i>	19,3	43,5	27,1	28,9
<i>Gondoltam már rá, de még nem döntöttem</i>	25,8	20,3	40,9	29,2
<i>Sohasem gondoltam erre a lehetőségre</i>	20,5	0,0	5,4	17,1
<i>Nem szeretnék vállalkozást indítani</i>	21,5	10,8	13,0	13,4
<i>Már volt vállalkozásom és nem kívánok újat indítani</i>	0,3	2,8	0,5	0,5

Megjegyzés: a táblázat nem tartalmazza a semleges/közömbös kérdések válaszait.

Forrás: Saját kutatás eredményei

5. táblázat: A válaszadók vállalkozói attitűdje a kérdőív kérdései és állításai alapján (%)

	vállalkozói attitűd	Cseh- ország	Lengye- ország	Magyar- ország	Szlovákia
<i>Már jelenleg is vállalkozó vagyok / vállalkozásom van</i>	magas	31,1	49,0	37,9	38,2
<i>Hamarosan vállalkozást szeretnék indítani</i>					
<i>A jövőben vállalkozás indítását tervezem</i>					
<i>Gondoltam már rá, de még nem döntöttem</i>	közepes	25,8	20,3	40,9	29,2
<i>Sohasem gondoltam erre a lehetőségre</i>	alacsony	42,3	13,6	19,0	31,0
<i>Nem szeretnék vállalkozást indítani</i>					
<i>Már volt vállalkozásom és nem kívánok újat indítani</i>					
<i>Közömbös válasz</i>		0,9	17,1	2,2	1,6

Megjegyzés: szürke színnel jelölt értékek jelentősen magas, a dőlt betűvel jelöltek jelentősen alacsony arányokat jeleznek az adjusztált reziduumok alapján.

Forrás: Saját kutatás eredményei

A vállalkozói attitűdre vonatkozó kérdések összevonásával 3 kategóriát képeztünk, amely alapján magas, közepes és alacsony vállalkozói attitűddel rendelkező csoportokat különítettünk el (5. táblázat).

Az eredmények alapján a lengyel hallgatók a leginkább nyitottak a vállalkozói létre (attitűdjük a legmagasabb), a csehek pedig legkevésbé (alacsony attitűd). A magyar és szlovák hallgatók válaszai esetében bizonytalanság vehető észre (közömbös attitűd magasabb aránya) de a magyar hallgatók esetében az elutasítás jóval alacsonyabb arányt mutat.

Vizsgálataink során – mivel a kutatás több, eltérő tudományterület hallgatóit foglalta magában – Chi-négyzet próba segítségével vizsgáltuk meg, hogy van-e különbség a különböző területek (műszaki, agrár, egészségügyi, üzleti, szociológia, társadalomtudományi, tanári és művészeti szakok) hallgatói között a vállalkozói attitűd alapján. Az eredményekből kitűnik, hogy a vállalkozások és vállalkozói lét iránt mindegyik tudományterület hallgatói érdeklődnek (6. táblázat).

6. táblázat: A válaszadók vállalkozói attitűdje tanulmányi terület szerint (%)

Minta	Tanulmányi terület/szak	Vállalkozói attitűd szintje			Chi-négyzet próba
		alacsony	közepes	magas	
magyar	Műszaki / agrár / egészségügyi	19,0	40,0	41,0	p=0,987
	Üzleti / gazdasági	18,8	42,4	38,8	
	Társadalomtudomány / szociológia	20,3	42,0	37,7	
	Tanári / művészeti	23,5	47,1	29,4	
szlovák	Műszaki / agrár / egészségügyi	19,8	28,1	52,1	p<0,01
	Üzleti / gazdasági	19,0	31,6	49,4	
	Társadalomtudomány / szociológia	37,2	31,9	31,0	
	Tanári / művészeti	47,3	26,9	25,8	
cseh	Műszaki / agrár / egészségügyi	36,9	24,8	38,3	p<0,01
	Üzleti / gazdasági	13,5	33,7	52,8	
	Társadalomtudomány / szociológia	72,6	17,9	9,5	
	Tanári / művészeti	55,4	28,4	16,2	

Minta	Tanulmányi terület/szak	Vállalkozói attitűd szintje			Chi-négyzet próba
		alacsony	közepes	magas	
lengyel	Műszaki / agrár / egészségügyi	9,9	25,9	64,2	p=0,040
	Üzleti / gazdasági	9,3	24,4	66,3	
	Társadalomtudomány / szociológia	26,4	22,0	51,6	
	Tanári / művészeti	19,2	26,0	54,8	

Megjegyzés: szürke színnel jelölt értékek jelentősen magas, a dőlt betűvel jelöltek jelentősen alacsony arányokat jeleznek az adjusztált reziduumok alapján.

Forrás: saját kutatás eredményei

A Chi-négyzet próba eredményei alapján a szlovák, cseh és lengyel hallgatók körében szignifikáns különbségeket tapasztaltunk a tanulmányi háttér és a vállalkozói attitűd között.

A cseh és szlovák mintában a műszaki és üzleti szakok hallgatói között magasabb szintű vállalkozói attitűd volt megfigyelhető, míg a társadalomtudományi-szociológiai, tanári és művészeti szakok pedig szignifikánsan alacsonyabb vállalkozói attitűdöt képviseltek. A magyar mintában nem volt tapasztalható szignifikáns eltérés a különböző szakok között.

A hallgatókat arról is megkérdeztük, hogy vajon mit gondolnak saját vállalkozói készségeik, tudásuk, gyakorlati tapasztalataik meglétéről, vajon mennyire érzik elég erősnek magukat ahhoz, hogy egy vállalkozást elindítsanak és működtessenek, vállalkozói életformát válasszanak a jövőben. A válaszokat a 7. táblázat foglalja össze.

7. táblázat: A hallgatók véleménye saját vállalkozói készségeikről (%)

Válaszok		Csehország (n=400)	Lengyelország (n=400)	Magyarország (n=369)	Szlovákia (n=387)
Határozottan jó	pozitív jellegű válaszok	11,3	6,3	14,6	27,1
Inkább jó		45,0	39,8	53,1	47,3
Inkább rossz	negatív jellegű válaszok	27,5	31,0	14,9	16,3
Határozottan rossz		2,5	5,3	2,2	2,6
Nem tudom	kitérő válaszok	9,8	17,8	14,6	6,5
Nincs válasz		4,0	0,0	0,5	0,3
Összesen		100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Saját kutatás eredményei

Ha a pozitív jellegű válaszokat nézzük, a cseh hallgatók 56,3%-a, lengyelek 46,1%-a, a magyarok 67,7%-a és a szlovákok 74,4%-a érzi úgy, hogy rendelkeznek a vállalkozások indításához és működtetéséhez szükséges képességekkel. Itt természetesen felmerülhet a kérdés, hogy valóban felkészültek ezek a fiatalok? Valóban rendelkeznek a megfelelő tudással és valóban felkészültek a vállalkozói létre, vagy csak így hiszik?

Mindemellett viszonylag magas azoknak az aránya, akik a „nem tudom” választ adták illetve nem adtak választ. Ennek oka többértű lehet, tényleg nem tudják a fiatal koruk és tudásbeli hiányosságaik vagy tapasztalatlanságuk miatt, vagy esetleg bizonytalanságukat kifejezve nem választottak? Ennek feltárásához természetesen további vizsgálatok esetleg valamilyen „tudáspróba” lenne szükséges.

A lengyel és cseh hallgatók képviselték a magasabb arányt mutató negatív jellegű válaszokat, míg a magyarok és szlovákok tűnnek az adatok alapján legmagabiztosabbnak.

Oktatói szemszögből ez a kérdés az egyik legfontosabb, és komoly jövőbeli feladatokat vet fel az oktatók számára. Nekünk, oktatóknak kell odafigyelni, hogy ez a látszólagos magabiztosság megalapozott legyen, és olyan oktatási módszereket kell kifejleszteni és alkalmazni, amelyek megerősítik a tudást és gyakorlati alkalmazásokat és gyakorlati tapasztalatokat mutatnak be ezzel segítve az érdeklődő hallgatók sikeres vállalkozóvá válását.

Vállalkozói ökoszisztéma – a vállalkozások élettere és feltételrendszere

A vállalkozások környezetének, a működési feltételek politikai, gazdasági, társadalmi, infrastrukturális és pénzügyi hátterének valamint a kapcsolatrendszer fontosságát a kutatásunkban résztvevők is kiemelték. A hazai és nemzetközi szakirodalom a vállalkozói ökoszisztémát, azaz a háttérben működő kapcsolatrendszer fejlettségét, interakcióit a vállalkozások fejlődése kulcs tényezőjének tekinti (Csapó, 2010; Feters et al., 2010; Vecsenyi, 2011; Feld, 2012; WEF, 2013; Nathusius, 2013; Acs–Autio–Szerb, 2014; Illés et al., 2016; Szerb, 2017).

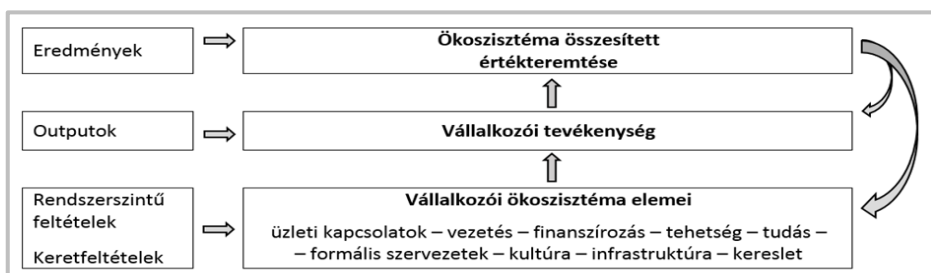
Komlósi és szerzőtársai (2022) szerint a vállalkozói ökoszisztéma elemei három fő szintre oszthatók:

- az egyén szintje (mikro-szint), ahol az egyéni tényezők, úgymint a tudás, személyes tapasztalat, rátermettség, kreativitás, menedzsment ismeretek kockázatvállalás stb., azaz a vállalkozói készségek jelennek meg;
- a szervezeti szint (mezo-szint), azaz maguk a vállalkozások, azok szervezete, a vállalat vagy vállalkozás mikrokörnyezetének szereplői tartoznak e körbe;
- az intézményi szint (makro-szint), ahol azok az intézmények jelennek meg, amelyek befolyást gyakorolnak a többi résztvevőre, vállalkozásra és egyénekre egyaránt.

E résztvevők hálózata, kapcsolatrendszere építi fel a vállalkozói ökoszisztémát, ahol a szereplők együttműködése a siker és a fejlődés záloga.

A vállalkozói ökoszisztéma összefüggéseit újszerű megközelítésben írja le Stam modellje (1. ábra). Ez a modell a korábbi megközelítéseket használja, azaz a vállalkozói ökoszisztéma fontos személyes és intézményi elemeit foglalja össze (üzleti kapcsolatok – vezetés – finanszírozás – tehetség – tudás – formális szervezetek – kultúra – infrastruktúra – kereslet), de lényegében négy ontológiai réteggé (keretfeltételek, rendszerszintű feltételek, autputok és eredmények) bontja szét ezen elemeket. Az elemek két fő feltétele csoportként különböztethetők meg, a keretfeltételek, amelyek a formális és informális szervezeteket foglalják magukba, az elemek közötti interakciókkal és fizikai kapcsolatokkal. A rendszerszintű feltételek jelentik az ökoszisztéma szívet, azaz működésének alapvető és legfontosabb elemeit: a tudást, üzleti kapcsolatokat, finanszírozást stb.

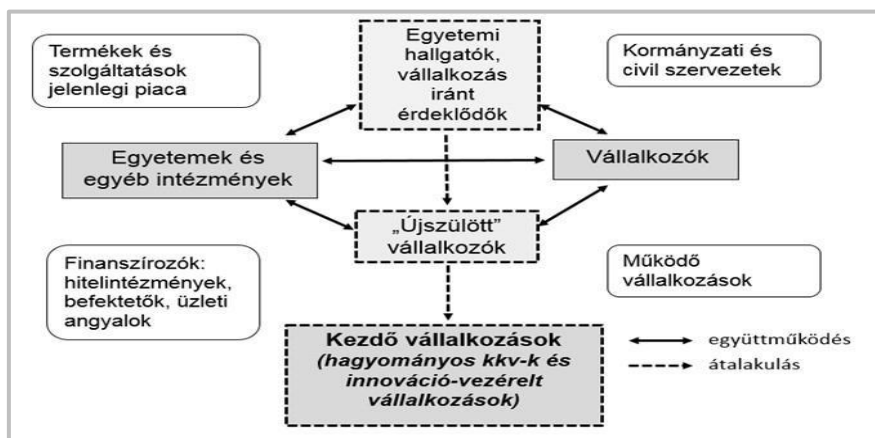
Ezek együttesen állítják elő a terméket vagy szolgáltatást, azaz az a rendszer outputját, ez határozza meg az érték előállítás folyamatának komplex eredményét (Stam, 2015).

1. ábra: A vállalkozói ökoszisztéma elemei, kimenetelei és eredményei

Forrás: Stam (2015) alapján saját ábra

Egy másik megközelítés, Nathusius modellje (Nathusius, 2013) az ökoszisztéma szereplőit írja le a külső – makro- és mikro környezet – támogató elemei mellett (2. ábra).

2. ábra: A vállalkozói ökoszisztéma szereplői

Forrás: Saját összeállítás Nathusius (2013) alapján

Nathusius modelljében pontosan látható a vállalkozóvá válás folyamata, amelyet a vállalkozói ökoszisztéma fő elemeinek és résztvevőinek támogató együttműködésével lehet végigjárni.

A külső környezet résztvevői (a hazai és nemzetközi piac és annak szereplői, a képzett, vállalkozói készségekkel rendelkező munkaerő, a megfelelő finanszírozási források és az intézményi háttér) segítik, támogatják a vállalkozóvá válás folyamatát. A folyamat résztvevői a vállalkozások iránt érdeklődők (fiatalok és idősebbek egyaránt), a tudásátadási folyamat szereplői (egyetemek, oktatási intézmények, vállalkozók) azaz olyan szervezetek, amelyek a folyamatos képzést segítik, támogatják és közvetlenül is részt vesznek az vállalkozói ismeretekhez kapcsolódó oktatásban és képzésben.

A tanulási folyamat egyrészt az egyén intellektusától és attitűdjétől függ, másrészt pedig a tudásátadás minőségétől. Vállalkozás tanulásához nem elég az elméleti tudás, gyakorlati tapasztalatok is szükségesek. Egy egészséges vállalkozói ökoszisztémában nemcsak oktatók vesznek részt, hanem a gyakorlati élet képviselői is, oktató és mentor szerepben.

A folyamat eredménye az „újszülött” vállalkozó, aki tovább fejlődve a kezdő vállalkozások érték előállítását végzi.

Összefoglalás

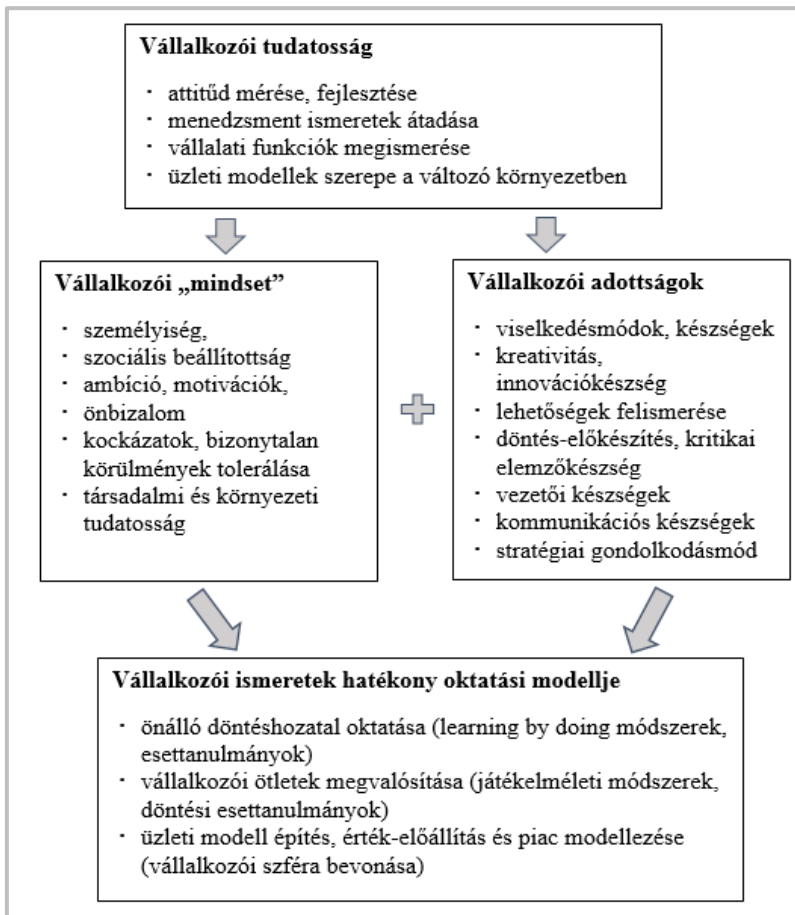
Az új vállalkozások indítása a gazdaság fejlettségének egyik fontos fokmérője, így az új vállalkozások indításához szükséges ismeretek átadása és formálása folyamatos feladat Tanulmányunk a vállalkozói ökoszisztéma rendszereinek bemutatásán túl betekintést nyújtott egy kelet-közép-európai kutatási projekt eredményeibe, mely melyek megerősítették a vállalkozói ismeretek oktatásának fontos szerepét.

Korábbi eredményeink ismeretében a vállalkozási ismeretek oktatásának egy hatékony modelljét javasoljuk (Illés–Dunay–Jelonek, 2015) követni, amelynek elemei egymásra épülnek. A vállalkozói attitűdök, a vállalkozói tudatosság és tudásszint felmérése az első lépcsőfok. A vállalkozói készségek és a vállalkozó személyisége, tudásszintje és adottságai alapján kell kidolgozni az oktatási modellt, melynek fő elemei:

- vállalkozási ismeretek témaköreinek oktatása;
- vállalkozói attitűd fejlesztése gyakorlatorientált tréningek segítségével, interaktív kommunikációval;
- vállalkozói készségek fejlesztése gyakorlatorientált tervezési feladatokkal, esettanulmányokkal, koncepciókészítéssel, modellezési feladatokkal.

A vállalkozói „mindset” alakításához, fejlesztéséhez feltétlenül szükséges a közvetlen együttműködés a vállalkozói szféra szereplőivel (szakmai gyakorlatok, vállalatlátogatások szervezésével, meghívott előadók bevonásával). A vállalkozói adottságok fejlesztése történhet kreatív és innovatív tudás átadással, csoportos feladatok segítségével.

A vállalkozói ismeretek az üzleti koncepciók modern felfogásban történő, gyakorlatias megközelítésű oktatása a felsőoktatás szereplői (oktatók és a hallgatók) számára kiemelkedő feladatot és kihívást jelent, hiszen a vállalkozásindításhoz nemcsak tudás, tehetség, pénzügyi háttér, készségek szükségesek, hanem ezek tudatos és integrált kombinációja. Ehhez tudnak hatékonyan hozzájárulni az ökoszisztéma további szereplői: a vállalkozók, finanszírozók és különböző intézmények.

3. ábra: A vállalkozói ismeretek oktatásának hatékony oktatási modellje

Forrás: Illés, Dunay és Jelonek (2015) alapján saját összegzés

Az oktatók feladata a folyamatosan megjelenő és átalakuló módszerek valamint a felmerülő igények nyomon követése, a szükséges készségeknek a folyamatosan változó elvárásokhoz való alakítása, gyakorlatias, önálló gondolkodásmód kialakítása mindazok számára, akik a vállalkozói lét iránt érdeklődnek, és vállalkozás indítását tervezik.

Irodalmi források

- Acs, Z. J. – Autio, E. – Szerb, L. (2014): National Systems of Entrepreneurship: Measurement Issues and Policy Implications. *Research Policy* Volume 43(3), pp. 476–449.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2013.08.016>
- Audet, J. (2000): Evaluation of two approaches to entrepreneurial education using an intention-based model of venture creation. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 6(1), pp. 58-63.
- Aulet, W. – Murray, F. E. (2013): A Tale of Two Entrepreneurs: Understanding Differences in the Types of Entrepreneurship in the Economy. Martin Trust Center for MIT Entrepreneurship, Ewing Marion Kauffman Foundation.
DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2259740>
- Bird, B. J. (1988): Implementing entrepreneurial ideas: the case for intention. *Academy of Management Review*, 13(3), pp. 442-453.
DOI: <https://doi.org/10.5465/amr.1988.4306970>
- Carree, M. A. – Thurik, A. R (2003): The impact of entrepreneurship on economic growth. In: Acs, Z. J. – Audretsch, D. B. (Eds.): *Handbook of Entrepreneurship Research*. Kluwer Academic Publishers, pp. 437–471.
DOI: https://doi.org/10.1007/0-387-24519-7_17
- Carrier, C. – Raymond, L. (2004): Cyberentrepreneurship. A multiple case study. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research* 10(5), pp. 349-363.
DOI: <https://doi.org/10.1108/13552550410554320>
- Csapó, K. (2010): Vállalkozásoktatás korszerű hazai kísérletei a Budapesti Corvinus Egyetemen. *V&I Vállalkozás és Innováció*, 4(1), pp. 33-51.
- Drucker, P. F. (2006): *Innovation and Entrepreneurship*, HarperCollins Publishers, Inc., New York.
- Dunay, A. (2019): Vállalkozóvá válni: ötlettől a megvalósításig. In: Mohácsi, M. (szerk.): *Menedzsmenttendenciák Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetemi Kiadó*, 177 p., pp. 9-26.
- Dunay, A. – Vinogradov, S. – Illés, B. Cs. (2017): Entrepreneurial attitudes of university students. The Hungarian case study. pp. 81-100. In: Swadzba, U. – Żak, M. – Cekiara, R. (eds.): *Praca – konsumpcja – przedsiębiorczość: Świadomość ekonomiczna młodego pokolenia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Dunay, A. – Swadzba, U. – Vinogradov, S. – Illés, B. Cs. (2015): Magyar egyetemi hallgatók pénzügyi tudatossága és vállalkozói attitűdje. pp. 516-528. In: Veresné Somosi, M. – Lipták, K. (Ed.): „Balance and Challenges” IX. International Scientific Conference Proceedings. Miskolc.
- Farkas, Sz. – S. Gubik, A. (2013): Az egyetemi-főiskolai hallgatók vállalkozói attitűdkutatásának módszertani sajátosságai. (Methodology of evaluating the entrepreneurial attitudes of university students) *Statisztikai Szemle* 91(10): pp. 993-1012.
- Feld, B. (2012): *Startup Communities: Building an Entrepreneurial Ecosystem in Your City*. Wiley, New York. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781119204459>

- Fetters, M. – Greene, P. – Rice, M. – Butler, J. (2010): The development of University-based entrepreneurship ecosystems. Global practices. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781849805896>
- Gibcus, P. – de Kok, J. – Snijders, J. – Smit, L. – van der Linden, B. (2012): Effects and impact of entrepreneurship programs in higher education. Prepared in 2012 for the European Commission, DG Enterprise and Industry, Brussels.
- Hisrich, R. D. (1990): Entrepreneurship/intrapreneurship, *American Psychologist*, 45(2), pp. 209-222. DOI: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.45.2.209>
- Illés, B. Cs. – Dunay, A. – Jelonek, D. (2015): The entrepreneurship in Poland and in Hungary. Future entrepreneurs education perspective. *Polish Journal of Management Studies* 12(1), pp. 48-58.
- Illés, B. Cs. – Dunay, A. – Nosratabadi, S. (2016): Entrepreneurship Education Questions and Good Practices in Hungary and Central and Eastern European Countries. pp. 409-422. Official Conference Proceedings of the Asian Conference on Education. International Academic Forum, Nagoya.
- Imreh-Tóth, M. (2014): Egyetemek vállalkozásoktatásának lehetséges szerepe a vállalkozóvá válás elősegítésében. PhD értekezés, SZTE, Szeged.
- Katekhaye, D. – Meyer, N. – Magda, R. (2019): Entrepreneurial Core Motivation as a Success Factor for Rural Entrepreneurship in Western India. *Polish Journal of Management Studies* 19(2), pp. 218-230. DOI: <https://doi.org/10.17512/pjms.2019.19.2.18>
- Komlósi, É. – Sebestyén, T. – Tóth-Pajor, Á. – Bedő, Zs. (2022): Do specific entrepreneurial ecosystems favor high-level networking while others not? Lessons from the Hungarian IT sector. *Technological Forecasting and Social Change*, 175. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121349>
- Kuratko, D. F. – Hodgetts, R. M. (2004): *Entrepreneurship: Theory, Process, Practice*, Mason, OH; South-Western Publishers.
- Kuratko, D. F. (2003): *Entrepreneurship education: Emerging trends and challenges for the 21st century*. Coleman White Paper Series.
- Matlay, H. (2004): E-entrepreneurship and small e-business development: towards a comparative research agenda. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 11(3), pp. 408-414. DOI: <https://doi.org/10.1108/14626000410551663>
- Nabi, G. – Holden, R. (2008): Graduate entrepreneurship: Intentions, education and training. *Education and Training*, 50(7), pp. 545-551. DOI: <https://doi.org/10.1108/00400910810909018>
- Nathusius, K. (2013): *Engagement of entrepreneurs in Universities*. Josef Eul Verlag, Lohmar-Köln.
- Otter, D. (1991): Economic Awareness and Higher Education: An Outline of the Background To and Proposed Work of the Economic Awareness Programme at the University of Durham. *Education+Training*, 33(6): pp. 9-13. DOI: <https://doi.org/10.1108/EUM00000000000290>
- S. Gubik, A. (2014): The Role of Higher Education Institutions in the Entrepreneurship of Hungarian Students. *Theory, methodology, Practice*, 10(1): pp. 71-79.

- Schumpeter, J. A. (1989): *Essays On Entrepreneurs, Innovations, Business Cycles and the Evolution of Capitalism*. 1st edition Ed: Clemence R V Routledge, New York.
- Sieger, P. – Fueglistaller, U. – Zellweger, T. (2011): *Entrepreneurial Intentions and Activities of Students across the World*. International Report of the GUESSS Project 2011. University of St. Gallen.
- Stam, E. (2015): *Entrepreneurial Ecosystems and Regional Policy: A Sympathetic Critique*. *European Planning Studies*, 23 (9), pp. 1759-1769.
DOI: <https://doi.org/10.1080/09654313.2015.1061484>
- Strbová, M. – Zozulaková, V. (2017): *Value system and material situation of Slovak university students*. In: Swadźba, U. – Żak, M. – Cekiera, R. (Eds.): *Praca – konsumpcja – przedsiębiorczość: Świadomość ekonomiczna młodego pokolenia*. 384 p. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Swadźba, U. – Cekiera, R. (2015): *Entrepreneurship as a part of the socio-cultural capital a sociological analysis*. In: *Proceedings of the 5th International Conference on Management 2015. Management, leadership and strategy for SMEs' competitiveness*. Szent István University Publishing House, Gödöllő, pp. 235-241.
- Szerb, L. (2017): *A vállalkozói ökoszisztéma Magyarországon a 2010-es években – helyzetértékelés és szakpolitikai javaslatok*. *Vezetéstudomány*, 48(6-7), pp. 2-14.
DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.06.01>
- Szerb, L. – Márkus, G. (2007): *A felsőoktatási környezet hatása a vállalkozói életpálya választására Nemzetközi összehasonlító elemzés*, *Közgazdasági Szemle*, 54(3), pp. 248-273.
- Szerb, L. – Trumbull, W. N. (2015): *Entrepreneurship and entrepreneurial ecosystem in the V4 countries: The Global Entrepreneurship Index perspective*. Pp. 2-7. In: *Proceedings of the 5th International Conference on Management 2015 Szent István University, Gödöllő*.
- Tomski, P. (2014): *Entrepreneurship as a Career Choice. The Empirical Perspective*, *Polish Journal of Management Studies*, 9, pp. 244-253.
- Veciana, J. M. – Aponte, M. – Urbano, D. (2005): *University Students' Attitudes Towards Entrepreneurship: A Two Countries Comparison*. *The International Entrepreneurship and Management Journal*. 1 (2): pp. 165-182.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11365-005-1127-5>
- Vecsenyi, J. – Petheő, A. (2017): *Vállalkozz okosan*. Budapest, HVG Könyvkiadó.
- Vecsenyi, J. (2011): *Kisvállalkozások indítása és működtetése*. 72.h.com Kiadó, Budapest.
- WEF (2013): *Entrepreneurial Ecosystems Around the Globe and Company Growth Dynamics*. World Economic Forum, Davos.
- Zozulak, J. – Zozulakova, V. (2015): *Corporate social responsibility – modern challenge or inevitability*. *Organization and Management: Social development towards values*. *Ethics-technology-society-globalization*. 18(84), pp. 247-259.

Székely Csaba 1947-ben született Sopronban. Középiskolai tanulmányait a soproni Széchenyi István Gimnáziumban végezte. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemen végzett tanulmányokat, ahol 1969-ben mezőgazdasági mérnöki diplomát szerzett. 1970 januárjában a gödöllői egyetem Mezőgazdaságtudományi Karának Üzemtani Tanszékére került tanársegédnek. 1971-ben a bonni Friedrich Wilhelm Egyetemen folytatott üzemgazdasági tanulmányokat. 1974-ben egyetemi doktorátust szerzett, és adjunktusnak nevezték ki. 1977-ben a giesseni Justus-Liebig Egyetemen végzett kutatómunkát az operációkutatási módszerek területén. Kandidátusi disszertációját 1980 januárjában védte meg.

1980-tól négy éven át mezőgazdasági attaséként dolgozott Bonnban. 1984 októberében egyetemi docensként tért vissza a Gödöllői Agrártudományi Egyetemre. 1985-ben megbízást kapott az Üzemtani Tanszék vezetésére, és ezt a feladatot 20 éven keresztül látta el. 1989-ben egyetemi tanárrá nevezték ki. 1987-ben megalakult az egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kara, ahol kezdetben dékánhelyettesként, majd 1990-től két cikluson keresztül dékánként tevékenykedett. A kar munkájának szervezése mellett jelentős szerepet töltött be a PhD képzés megalapozásában, és a tudományos továbbképzésben is.

1996-ban a GATE rektorává választották. A három éves vezetési ciklus alatt feladata elsősorban az akkori időszakban zajló egyetemi integrációs folyamatok Gödöllő számára kedvező alakítása, befolyásolása volt. A partnerekkel közösen végzett munkát siker koronázta, mert az Országgyűlés 1999 márciusában jóváhagyta a Szent István Egyetem megalakulását, Gödöllő székhellyel. Rektori tevékenysége a ciklus lezárásával, 1999. június 30-án fejeződött be.

2000-től nagyobb energiát fordított a kutatási feladatokra, több kutatási programot indított el. Az 1992-ben általa létrehozott Józsefmajori Kísérleti és Tangazdaság fejlesztését tovább folytatta, és az elméleti kutatási eredmények gyakorlatban való megvalósítására törekedett, amelynek alapján elkészítette MTA doktori értekezését. A disszertációt 2005 júniusában védte meg.

2003-tól egyre nagyobb időráfordítással vett részt szülővárosában, Sopronban a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának oktató munkájában. 2005 márciusában egyetemi tanárrá nevezték ki Sopronban is. 2005 szeptemberében a NYME Közgazdaságtudományi Karán dékánná választották, amely mellett egy ideig a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán is folytatta egyetemi oktatói tevékenységét. Két dékáni ciklus lezárása után 2017-ig a Széchenyi István Gazdálkodási és Szervezéstudományok Doktori Iskola vezetőjeként, illetőleg egyetemi tanárként tevékenykedett. Jelenleg professor emeritus, és aktívan közreműködik a doktori iskola munkájában. 2009 óta tölti be Gazdálkodás folyóirat szerkesztőbizottságának elnöki tisztjét, és ugyanezen évtől fogva a Gazdaság és Társadalom folyóirat főszerkesztője. 2010-ben az FM Agrárgazdasági Tanácsa elnökévé választották, amely feladatot 2017-ig látta el.

Munkásságáért Szent-Györgyi Albert díjat, Pro re Rustica Promovenda kitüntetését, illetőleg Nagyváthy János díjat adományoztak számára. A Giesseni Justus Liebig Egyetem és a Szent István Egyetem honoris causa doktora. A felsőoktatás fejlesztéséért 2014-ben Magyar Érdemérem Tiszti Keresztje kitüntetését kapott. 2019-től a Kismartoni Főiskola tiszteletbeli professzora.